

Παιδαγωγικά ρεύματα στο Αιγαίο

Τόμ. 9, Αρ. 1 (2016)

Τεύχος 9-10

παιδαγωγικά ρεύματα στο Αιγαίο

διεθνής περιοδική έκδοση παιδαγωγικών προβληματισμών

Θεματικός τόμος: Ζητήματα του σύγχρονου παιδαγωγικού λόγου: Προβληματισμοί, θεωρητικές προσεγγίσεις και διδακτικές πρακτικές
Επιμέλεια Τεύχους: Μαρία Δάρρα & Αλιβίζος Σοφός

Τεύχος, 9-10 2018

Η πολιτική αυτοαντίληψη των νέων της Ευρώπης και οι νέες μορφές νεανικής πολιτι-κής συμμετοχής: Εμπειρική προσέγγιση

Αντώνης Παπαϊκονόμου

doi: [10.12681/revmata.31168](https://doi.org/10.12681/revmata.31168)

Copyright © 2022, Αντώνης Παπαϊκονόμου

Άδεια χρήσης [##plugins.generic.pdfFrontPageGenerator.front.license.cc-by-nc-sa4##](https://plugins.generic.pdfFrontPageGenerator.front.license.cc-by-nc-sa4##).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Παπαϊκονόμου Α. (2022). Η πολιτική αυτοαντίληψη των νέων της Ευρώπης και οι νέες μορφές νεανικής πολιτι-κής συμμετοχής: Εμπειρική προσέγγιση. *Παιδαγωγικά ρεύματα στο Αιγαίο*, 9(1), 125–135.
<https://doi.org/10.12681/revmata.31168>

Η πολιτική αυτοαντίληψη των νέων της Ευρώπης και οι νέες μορφές νεανικής πολιτικής συμμετοχής: Εμπειρική προσέγγιση
Αντώνης Δ. Παπαοικονόμου¹
papaoiko@sch.gr

Περίληψη

Η εργασία αυτή παρουσιάζει μία έρευνα που εκπονήθηκε στα πλαίσια του προγράμματος Europe on the Edge: Redefining politics of the 21st century από το μη κυβερνητικό και μη κερδοσκοπικό εκπαιδευτικό ίδρυμα Sharing Perspectives. Σκοπός της έρευνας είναι ο προσδιορισμός της πολιτικής αυτοαντίληψης των Ευρωπαίων νέων όσον αφορά την πολιτική συμμετοχή και τις δημοκρατικές αξίες αλλά και της διερεύνησης του βαθμού χρήσης των κοινωνικών δικτύων για την πολιτική έκφραση τους. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι παρόλο που η ευρεία αντίληψη είναι αυτής της ριζοσπαστικής αντιμετώπισης των θεσμών εκ μέρους των νεανικών ομάδων, η πλειοψηφία τους πιστεύει στις παραδοσιακές μορφές πολιτικής συμμετοχής και της συμβατικής συμμόρφωσης στις επιταγές των νόμων. Επίσης παρατηρήθηκε ένας δισταγμός στη χρήση των κοινωνικών δικτύων για την πολιτική έκφραση, γεγονός που αποδεικνύει μία διαφαινόμενη ανωριμότητα εκ μέρους των Ευρωπαίων νέων σε ό, τι αφορά τις νέες μορφές πολιτικής συμμετοχής.

Abstract

This paper presents a research that was carried out within the program Europe on the Edge: Redefining politics of the 21st century by the non-governmental and nonprofit organization Sharing Perspectives Foundation. Main aim of this research is the definition of political enrolment of European youth as political participation and the democratic values are concerned. Also, it was examined the use of social networks for their political expression. The results showed that, even though the common point of view is that youth face the political institutions in a radical way, the majority believes in the traditional forms of political participation and in the conventional compliance in what law prescribes. Additionally, a hesitation was observed as the use of social media for political expression is concerned, a fact that proves the immaturity on behalf of European youth according to the new forms of political participation.

Λέξεις κλειδιά: πολιτική συμμετοχή, κοινωνικά δίκτυα, νέοι της Ευρώπης.

1. Θεωρητικό πλαίσιο

Η πολιτική συμμετοχή των νέων είναι ένα πολυσυζητημένο θέμα εντός και εκτός της εκπαιδευτικής κοινότητας. Αυτό ισχύει, διότι οι νέοι τείνουν τα τελευταία χρόνια να δίνουν την εντύπωση ότι συμμετέχουν λιγότερο και είναι λιγότερο πολιτικά ενεργοί από ό, τι στα παλαιότερα χρόνια. Το άμεσο αποτέλεσμα της μειωμένης πολιτικής συμμετοχής είναι η πολιτική απάθεια (απολιτικοποίηση) (Cammaerts et al. 2014: 646). Μία πρόσφατη έρευνα του χρηματοδοτούμενου από την Ευρωπαϊκή Ένωση προγράμματος MYPLACE αποκάλυψε ότι η πλειοψηφία (58%) των νέων Ευρωπαίων ηλικίας 18-25 δεν ενδιαφέρονται για την πολιτική (Ellison & Pollock, 2014). Η πολιτική ενασχόληση εμφανίζεται μικρή ενώ αναφέρουν στη συνέχεια ότι οι νέοι άνθρωποι νιώθουν αποκομμένοι από τους πολιτικούς και τείνουν να έχουν αρνητική γνώμη για αυτούς². Παρόλα αυτά, όταν γίνεται αναφορά στην ενεργή πολιτική συμμετοχή, το 71% των αποκριθέντων απάντησαν ότι ψήφισαν στις τελευταίες εκλογές, αλλά μόνο το 41% αισθάνεται ότι ανήκει σε κάποιο πολιτικό κόμμα (Ellison & Pollock, 2014). Επιπλέον, σε χώρες όπου επικρατεί οικονομική δυσπραγία, οι νέοι φαίνεται ότι αντιδρούν περισσότερο συμμετέχοντας σε πολιτικές διαμαρτυρίες. Ταυτόχρονα, η έννοια της πολιτικής απάθειας αμφισβητείται από τον Cammaerts και τους συνεργάτες του, οι οποίοι φρονούν ότι οι νέοι μπορεί να μην είναι ικανοποιημένοι από το πολιτικό προσωπικό που τους αντιπροσωπεύει, αλλά το πιθανότερο είναι ότι λόγω της ηλικίας τους επηρεάζονται από ιδεαλιστικές

¹ Εκπαιδευτικός ΠΕ06-09, Μεταδιδακτορικός ερευνητικός εταίρος Πολιτικών Επιστημών ΑΠΘ, Ειδικός Επιστήμων ΠΔ/407 Πανεπιστημίου Μακεδονίας.

² “young people feel very much detached from politicians and tend to have a negative view of them.” (σελ. 7).

απόψεις για το τι σημαίνει δημοκρατία και πόσο ενταγμένοι θέλουν να είναι³. Παρόλο που οι νέοι άνθρωποι στη μελέτη των Cammaerts et al θεωρούν την ψηφοφορία ως τη λύδια λίθο της δημοκρατικής διαδικασίας, επιχειρηματολογούν υπέρ της άμεσης σχέσης ανάμεσα στους ανθρώπους που παίρνουν τις αποφάσεις και στους πολίτες τους οποίους επηρεάζουν οι συγκεκριμένες αποφάσεις.

Η κοινωνικοποίηση μέσω της οικογένειας και του σχολείου αποτελούν επιπρόσθετους παράγοντες οι οποίοι προάγουν την πολιτική ενασχόληση ανάμεσα στους νέους. Αν οι νέοι άνθρωποι που κοινωνικοποιήθηκαν με έναν «πολιτικό τρόπο» στη συνέχεια έχουν μια επαφή με την ενημέρωση σε τακτά χρονικά διαστήματα, μπορεί εντέλει να οδηγηθούν σε κάποια μορφή πολιτικής συμμετοχής. Στην εργασία αυτή υιοθετείται ο ορισμός του Greenstein για την πολιτική συμμετοχή ο οποίος κάνει διαχωρισμό ανάμεσα σε εστιασμένους και γενικούς ορισμούς της πολιτικής κοινωνικοποίησης: «...η ηθελημένη εμφύτευση της πολιτικής πληροφορίας, των αξιών και των πρακτικών από φορείς που έχουν τυπικά την ανάθεση αυτής της ευθύνης· όπως επίσης και η πολιτική μάθηση, τυπική και άτυπη, ηθελημένη ή μη, σε κάθε στάδιο της ζωής, συμπεριλαμβανομένης όχι μόνο αυτού που έχει τυπικά ορισθεί ως πολιτική μάθηση αλλά επίσης και της μη πολιτικής μάθησης των πολιτικά σχετικών χαρακτηριστικών της προσωπικότητας» (Greenstein, 1970: 54).

Στα πλαίσια της κοινωνικοποίησης τους οι νέοι πλέον χρησιμοποιούν κατά κόρον τα κοινωνικά δίκτυα τα οποία φαίνεται ότι πλέον χρησιμοποιούνται από την πλειοψηφία τους (σύμφωνα με το κέντρο ερευνών Pew τον Ιανουάριο του 2014 το 89% των ενηλίκων ηλικίας 18-29 ετών χρησιμοποιούν τα κοινωνικά δίκτυα) με τον προφανή αλληλεπιδραστικό (interactive) χαρακτήρα τους. Αναφορικά με την πολιτική συμμετοχή και με την κατανόηση της έννοιας του πολίτη, ο ρόλος του διαδικτύου και των κοινωνικών δικτύων έχει ερευνηθεί αρκετά εκτεταμένα τα τελευταία χρόνια (Bakker, 2013· Bennett et al., 2011· Hoffman et al. 2013· Xenos et al. 2014). Η κυρίαρχη υπόθεση των ερευνών ήταν ότι λόγω της ευρείας επέκτασης του διαδικτύου, περισσότεροι νέοι άνθρωποι θα μπορούσαν να ενεργοποιηθούν πολιτικά καθώς θα τους ήταν ευκολότερο να το κάνουν μέσω διαδικτύου (online), συγκριτικά με πιο απαιτητικούς τρόπους ενασχόλησης χωρίς τις ευκολίες της πρόσβασης στο διαδίκτυο (Bakker, 2013· Schlozman et al., 2010). Πράγματι το 2011 η εισχώρηση του διαδικτύου στην Ευρώπη των 27 ήταν σε ποσοστό 76% του συνολικού πληθυσμού με τον απίστευτο αριθμό των 380.760.000 χρηστών (Digital Agenda Scoreboard, 2012: 6). Στην Ευρώπη των 27 ανάμεσα στους ανθρώπους των ηλικιών από 16-24, μόνο το 4% δεν έχει χρησιμοποιήσει καθόλου το διαδίκτυο, ενώ για τους ανθρώπους των ηλικιών από 25-54 ετών, ο αριθμός αυτός αυξάνεται στο 15% (Digital Agenda Scoreboard, 2012: 4).

Ερευνητές όπως οι Schlozman και οι συνεργάτες του βρήκαν ότι η πολιτική συμμετοχή μέσω διαδικτύου (online) συνδέεται με την κοινωνική και οικονομική κατάσταση των ανθρώπων. Όσο πιο υψηλό είναι το κοινωνικό και το οικονομικό επίπεδο, τόσο πιο πιθανό είναι οι χρήστες να διαθέτουν χρόνο για πολιτική συμμετοχή μέσω διαδικτύου. Αυτή η σχέση ανάμεσα στο κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο και στη διάθεση χρόνου έρχεται σε αντιπαράθεση με την άποψη ότι η πολιτική συμμετοχή μέσω διαδικτύου συμπεριλαμβάνει μόνο τους «συνήθεις υπόπτους» (εξοικειωμένους νέους με την τεχνολογία) (σελ. 487-488). Το κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο όμως δεν είναι ο μοναδικός παράγοντας: ένας ακόμη σημαντικός παράγοντας είναι και το ενδιαφέρον για την πολιτική. Αν οι άνθρωποι ενδιαφέρονται γενικά για την πολιτική, είναι πιο πιθανό να ασχολούνται επίσης και με τις νέες μορφές πολιτικής συμμετοχής. Επίσης, οι ίδιοι ερευνητές πιστεύουν ότι οι ενεργοί πολίτες τείνουν να έρχονται σε επαφή με άτομα με ενδιαφέρον για την πολιτική. Η ηλικία είναι ακόμη ένας παράγοντας που πρέπει να ληφθεί υπόψη αναφορικά με την πολιτική συμμετοχή μέσω διαδικτύου. Γενικά μιλώντας – όπως παρουσιάστηκε στο διαδικτυακό χώρο Digital Agenda Scoreboard της Ευρωπαϊκής Ένωσης – οι νέοι άνθρωποι χρησιμοποιούν το διαδίκτυο περισσότερο από τους σχετικά μεγαλύτερους. Οι Schlozman et al. προτείνουν τη σύνδεση όχι της χρήσης του διαδικτύου γενικά με την πολιτική συμμετοχή αλλά της χρήσης των κοινωνικών δικτύων ειδικά με την πολιτική συμμετοχή. Στην προκειμένη περίπτωση η ηλικία παίζει κάποιο ρόλο

³ “most likely, to a significant degree, to hold ambitious and idealist notions about what democratic should be like and how involved they actually say they want to be.” (σελ. 648)

από τη στιγμή που οι νεότεροι τα χρησιμοποιούν περισσότερο (σελ. 501). Συνεπώς, όσον αφορά την πολιτική συμμετοχή, η εξέταση της χρήσης των κοινωνικών δικτύων σε σύγκριση με τη χρήση του διαδικτύου γενικότερα αξίζει περαιτέρω προσοχής και διερεύνησης. Επιπλέον, ο Östman (2012) επισημαίνει το γεγονός ότι η συχνότητα της χρήσης διαδικτυακών εργαλείων που δημιουργούνται από το χρήστη (User Generated Content) σχετίζεται θετικά με την πολιτική συμμετοχή. Επίσης, οι Xenos et al. (2014) περιγράφουν ότι τα κοινωνικά δίκτυα έχουν μια θετική επίδραση στην πολιτική συμμετοχή των νέων. Παρόλα αυτά, οι ίδιοι ερευνητές θέτουν ερωτήματα σχετικά με τη δυνατότητα των κοινωνικών δικτύων να ξεπεράσουν τα εμπόδια (structural barriers) στην πολιτική συμμετοχή σε κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο (σελ. 152). Οι συγγραφείς αναφέρουν ότι και αν ακόμη οι νέοι δεν ενημερώνονται συχνά για την πολιτική, το γεγονός ότι παρακολουθούν ειδήσεις περιστασιακά (από σύμπτωση) μπορεί να οδηγήσει σε μεγαλύτερη πολιτική συμμετοχή (σελ. 154). Παρόλα αυτά ο Xenos και οι συνεργάτες του δεν είναι τόσο απαισιόδοξοι για τη νεανική πολιτική συμμετοχή. Υποστηρίζουν τις απόψεις του Bennett (2008) και άλλων ερευνητών (π.χ. Harris et al. 2010) για την ιδέα του «ενήμερου πολίτη» (*actualizing citizen*). Ο Bennett κάνει την διαφοροποίηση ανάμεσα στον υπεύθυνο (dutiful) και στον ενήμερο (actualizing) πολίτη. Ο υπεύθυνος αναφέρεται στο άτομο που «συμμετέχει στην πολιτική ζωή μέσω οργανωμένων ομάδων, από ομάδες προβληματισμού μέχρι οργανωμένα κόμματα, ενώ ενημερώνεται μέσω των ειδήσεων στα μέσα μαζικής ενημέρωσης, και γενικά ενδιαφέρονται για την πολιτική ζωή εξαιτίας μιας αίσθησης προσωπικού καθήκοντος»⁴. Σύμφωνα με τον Bennett όμως η έννοια του υπεύθυνου πολίτη είναι σε παρακμή τη σύγχρονη εποχή. Πιστεύει ότι υπάρχει μία αύξηση των προσωπικών τρόπων έκφρασης πολιτικών απόψεων βασισμένων στο καθημερινό τρόπο ζωής (lifestyle), στη συμπεριφορά των καταναλωτών και στην ανάδυση άμεσων τρόπων διαμαρτυρίας σε μια ποικιλία χώρων έκφρασης, τοπικών και παγκόσμιων. Η έννοια του ενήμερου πολίτη πηγάζει από την άποψη του ότι οι νέοι κυρίως άνθρωποι συμμετέχουν πλέον σε πιο χαλαρές μορφές πολιτικής συμμετοχής, με ομάδες συνομήλικων οι οποίοι διαμορφώνουν απόψεις χρησιμοποιώντας σύγχρονες τεχνολογίες κοινωνικών δικτύων, οι οποίες βελτιώνουν την ατομική έκφραση. Θεωρεί ότι, εξαιτίας των αλλαγών, η έννοια του ενήμερου πολίτη είναι πιο ταιριαστή από την έννοια του υπεύθυνου πολίτη. Υπογραμμίζει επίσης ότι οι δύο αυτές έννοιες αποτελούν ένα ενιαίο συνεχές και δεν είναι αμοιβαία αποκλειόμενες.

Πρέπει να σημειωθεί στο σημείο αυτό ότι η καθιερωμένη έννοια του πολίτη που επικρατεί σήμερα στην ΕΕ εστιάζει σε πιο παραδοσιακές μορφές ενασχόλησης. Ο Fezell και οι συνεργάτες του έχουν ασχοληθεί ιδιαίτερα με τους λόγους που παρακινούν τους νέους να απομακρύνονται σταδιακά από τις παραδοσιακές μορφές ενασχόλησης όπως η ψηφοφορία στις εκλογές και η ενεργή συμμετοχή σε κάποιο πολιτικό κόμμα. Πιστεύουν ότι η πολιτική συμμετοχή των νέων αντιστοιχεί με ένα συγκεκριμένο σύστημα αξιών το οποίο αντανακλάται στον ορισμό της έννοιας του πολίτη σε κάθε εποχή. Αυτός είναι ο λόγος που ο εθελοντισμός θα μπορούσε να χαρακτηριστεί από πολλούς νέους ως καλύτερη μορφή πολιτικής συμμετοχής από τη συμμετοχή σε κάποιο πολιτικό κόμμα, διότι ο εθελοντισμός μπορεί να θεωρηθεί ως μια πράξη με πιο άμεσα και πιο αποδοτικά αποτελέσματα (σελ. 4). Για αυτό το λόγο οι νέοι μπορεί να μην είναι λιγότερο ενεργοί αλλά να συμμετέχουν με διαφορετικό τρόπο – μη παραδοσιακό τρόπο – ο οποίος δεν είναι εύκολα αναγνωρίσιμος από τα κυρίαρχα υποδείγματα που αντιστοιχούν στην έννοια του πολίτη (σελ. 3). Οι Harris et al. (2010) προσφέρουν παρόμοια ερμηνεία των νέων τρόπων πολιτικής συμμετοχής: βασισμένοι σε ένα δείγμα Αυστραλών ηλικίας 15-18 ετών, φρονούν ότι οι νέοι με «κανονική» συμπεριφορά συμμετέχουν στην πολιτική πραγματικότητα μέσω καθημερινών πράξεων που στοχεύουν στη διαμόρφωση του κόσμου και όχι μέσω της ψηφοφορίας και των αντικαθεστωτικών διαμαρτυριών. Οι συγγραφείς ισχυρίζονται ότι οι νέοι άνθρωποι στις μέρες μας είναι απασχολημένοι με τις σπουδές τους, την εργασία τους και την καθημερινότητα τους γενικότερα και λόγω της έλλειψης χρόνου χαρακτηρίζονται ως αποστασιοποιημένοι πολίτες (σελ. 12-3).

⁴ “participate in civic life through organized groups, from civic clubs to political parties, while becoming informed via the news, and generally engaging in public life out of a sense of personal duty” (σελ. 838).

Οι παραπάνω μελέτες δείχνουν ότι η έννοια του πολίτη έχει υποστεί μία μετάλλαξη. Παρόλο που ακόμη οι παραδοσιακές μορφές πολιτικής συμμετοχής είναι κραταιές (ψηφοφορία στις εκλογές ή η συμμετοχή σε κάποιο πολιτικό κόμμα), αρχίζει σταδιακά να υπερισχύει μία μετάβαση σε νέες μορφές συμμετοχής στη δημόσια σφαίρα. Οι νέοι άνθρωποι φαίνονται ιδιαίτερα ευαισθητοποιημένοι για δραστηριότητες που δεν ανήκουν σε ό, τι θεωρείται από την κοινωνία ως πολιτική συμμετοχή, κάτι άλλωστε που και η εργασία αυτή θέλει να διερευνηθεί. Οι Ekman και Amna (2012) παρέχουν ένα πολύ διαφωτιστικό θεωρητικό πλαίσιο: προτείνουν μια τυπολογία η οποία βοηθά τη διαλεύκανση των εννοιών της πολιτικής συμμετοχής και ενασχόλησης. Η έρευνα τους δίνει έμφαση σε ένα σημαντικό σημείο: δεν είναι πάντοτε ξεκάθαρο τι είναι αυτό που συνιστά την πολιτική συμμετοχή και τι καθορίζει την πολιτική ενασχόληση. Συνιστά άραγε την πολιτική συμμετοχή με τον ίδιο τρόπο η συμμετοχή στην ψηφοφορία στις εκλογές και η συνομιλία με κάποιο γείτονα για την πολιτική ζωή ή η προσφορά εθελοντικής εργασίας για την κοινότητα, όπως άλλωστε και ο Putnam αναφέρει στο κλασικό του έργο «Bowling Alone» (2000); Ή η πολιτική συμμετοχή αναφέρεται στον τρόπο με τον οποίο οι ενεργοί πολίτες συμμετέχουν στη ζωή μιας κοινότητας για να βελτιώσουν τις συνθήκες ζωής των άλλων ή για να βοηθήσουν στη διαμόρφωση του μέλλοντος της κοινότητας (Adler & Goggin 2005: 241). Οι Ekman και Amna προτείνουν τη δική τους τυπολογία η οποία διαχωρίζει ανάμεσα στη λανθάνουσα και στη φανερή πολιτική συμπεριφορά. Η φανερή χαρακτηρίζεται από τις κοινές προαναφερθείσες δραστηριότητες όπως την ψηφοφορία στις εκλογές και τη συμμετοχή σε ένα πολιτικό κόμμα. Οι λανθάνουσες μορφές πολιτικής συμμετοχής αναφέρονται στην ενασχόληση με τα πολιτικά πράγματα όπως την εθελοντική συμμετοχή σε οργανώσεις για φιλανθρωπικούς λόγους, τη συζήτηση για διάφορα κοινωνικά και πολιτικά θέματα μέσω υπολογιστή. Δίνουν έμφαση στη συνέχεια στο γεγονός ότι οι «προ-πολιτικές» μορφές λανθάνουσας πολιτικής συμπεριφοράς πρέπει επίσης να ληφθούν υπόψη: αυτές συμπεριλαμβάνουν το γενικό ενδιαφέρον για πολιτικά ή κοινωνικά θέματα ή τη συμμετοχή σε ομάδες οι οποίες έχουν έναν κοινωνικό εστιασμό (π.χ. συμμετοχή σε μία χορτοφαγική κοινότητα, ή σε ένα δεξιό/ αριστερό κόμμα) (σελ. 295).

Η πολιτική συμμετοχή μπορεί συνεπώς να λάβει διαφορετικές μορφές, είτε φανερές είτε λανθάνουσες. Κάποιος θα μπορούσε να ισχυριστεί ότι η αποκλειστική έμφαση στην ψηφοφορία σε εκλογές ως τη μόνη μορφή πολιτικής πράξης από-πολιτικοποιεί όλους τους άλλους πολίτες που είναι πράγματι ενεργοί με άλλους λανθάνοντες τρόπους.

2. Σκοπός της έρευνας

Αυτή η έρευνα αποτελεί μέρος του προγράμματος Europe on the edge: Redefining politics of the 21st century” του μη κερδοσκοπικού ιδρύματος Sharing Perspectives⁵. Η έρευνα βασίζεται στην υπόθεση ότι η κοινώς χρησιμοποιούμενη έννοια του πολίτη τείνει να εστιάζεται σε «παραδοσιακές» πράξεις πολιτικής συμμετοχής όπως η ψηφοφορία σε εκλογές ή η συμμετοχή σε κάποιο πολιτικό κόμμα ή οργανισμό. Αυτή η αντίληψη φαίνεται ότι είναι περιοριστική καθώς η έρευνα δείχνει ότι ειδικά οι νέες γενεές φαίνεται ότι χρησιμοποιούν διαφορετικές και/ ή επιπρόσθετες μορφές επικοινωνίας για να αλληλεπιδράσουν και για να εκφράσουν τους εαυτούς τους πολιτικά (Cammaerts et al., 2014· Feezell et al., 2013).

Η έρευνα αυτή στοχεύει στην κατανόηση δύο πραγμάτων:

- Πρώτον, σε ποιο βαθμό οι Ευρωπαίοι νέοι ασχολούνται σε πεδία, γνωστά ως πράξεις πολιτών όπως ψηφοφορίες σε εκλογές ή συμμετοχές σε κόμματα ή οργανώσεις πολιτών.
- Δεύτερον (και πιο σημαντικό), οι ίδιοι νέοι ασχολούνται με πεδία που δεν είναι παραδοσιακές μορφές πολιτικής συμμετοχής αλλά, παρόλα αυτά, γίνονται αντιληπτά από τους ίδιους ως τέτοιες πράξεις.

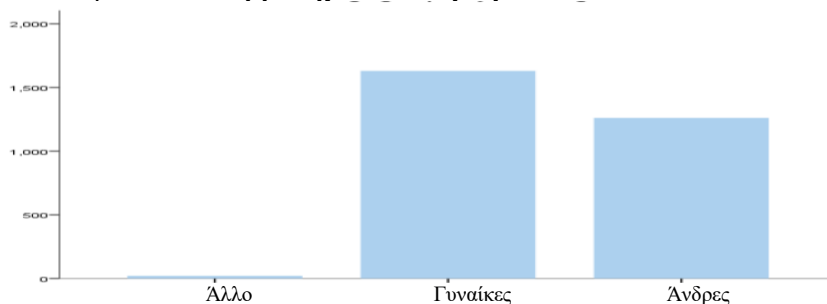
Δευτερεύοντες στόχοι της έρευνας είναι η αποκάλυψη των αιτιών που κινητοποιούν τους νέους να είναι ενεργοί σε αυτά τα πεδία – σε αντιδιαστολή με τους παραδοσιακούς τρόπους πολιτικής συμμετοχής και η αποκάλυψη των αισθημάτων των νέων για τις αντιδράσεις όσων λαμβάνουν τις αποφάσεις σχετικά με τις προσπάθειες τους για πολιτική έκφραση.

⁵ Τα συνολικά ευρήματα της έρευνας παρουσιάζονται στη σελίδα του ιδρύματος: <http://www.sharingperspectivesfoundation.com/wp-content/uploads/surveystats.pdf>

3. Το προφίλ των συμμετεχόντων της έρευνας

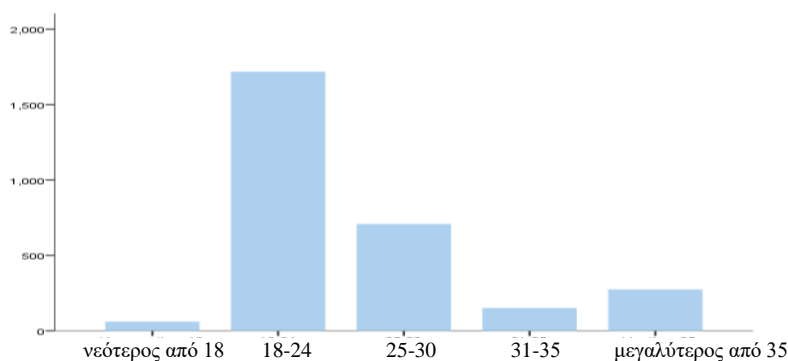
Στην διαδικτυακή αυτή έρευνα συμμετείχαν νέοι από δώδεκα χώρες της Ευρώπης. Χρησιμοποιήθηκε ηλεκτρονικό ερωτηματολόγιο το οποίο διοχετεύθηκε από τους φοιτητές που συμμετείχαν στο πρόγραμμα σε φίλους και γνωστούς τους. Η επιστροφή των συμπληρωμένων ερωτηματολογίων η οποία αποτελεί το τελικό δείγμα της έρευνας ανέρχεται στα 2780. Το φύλο των συμμετεχόντων στην έρευνα και οι ηλικίες τους παρουσιάζονται στους ακόλουθους πίνακες 1 και 2:

Γράφημα 1. Το φύλο των συμμετεχόντων στην έρευνα

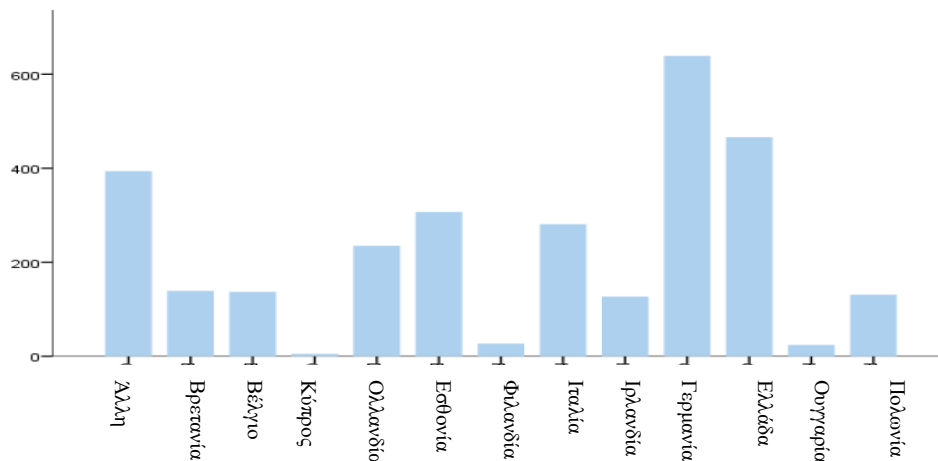
Παρατηρούμε μία ισοκατανομή των συμμετεχόντων με μία σχετική υπεροχή των γυναικών. Όσον αφορά τις ηλικίες, η ομάδα που αντιπροσωπεύεται περισσότερο είναι αυτή ανάμεσα στα 18 με 24 γεγονός φυσιολογικό δεδομένου ότι η πλειοψηφία των φοιτητών του προγράμματος ήταν αυτής της ηλικίας.

Γράφημα 2. Ηλικίες συμμετεχόντων στην έρευνα

Όσον αφορά την προέλευση των συμμετεχόντων από τον επόμενο πίνακα 3 παρατηρούμε ότι η πλειοψηφία προέρχεται από τη Γερμανία. Όμως και η Ελλάδα βλέπουμε ότι είχε σημαντική συμμετοχή γεγονός που καταδεικνύει το ενδιαφέρον των Ελλήνων για έρευνες τέτοιου είδους. Τέλος, ενδιαφέρον παρουσιάζει και η χαμηλή συμμετοχή κρατών του αναπτυσσόμενου Βορά όπως η Φιλανδία και η Μεγάλη Βρετανία.

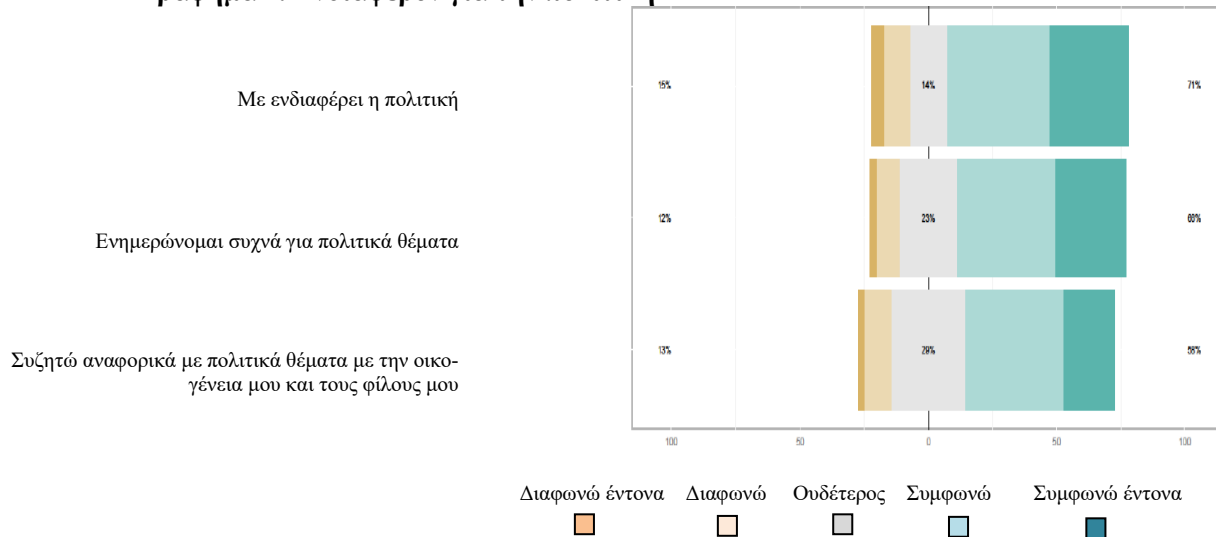
Γράφημα 3. Χώρες προέλευσης των συμμετεχόντων της έρευνας

4. Παρουσίαση των αποτελεσμάτων

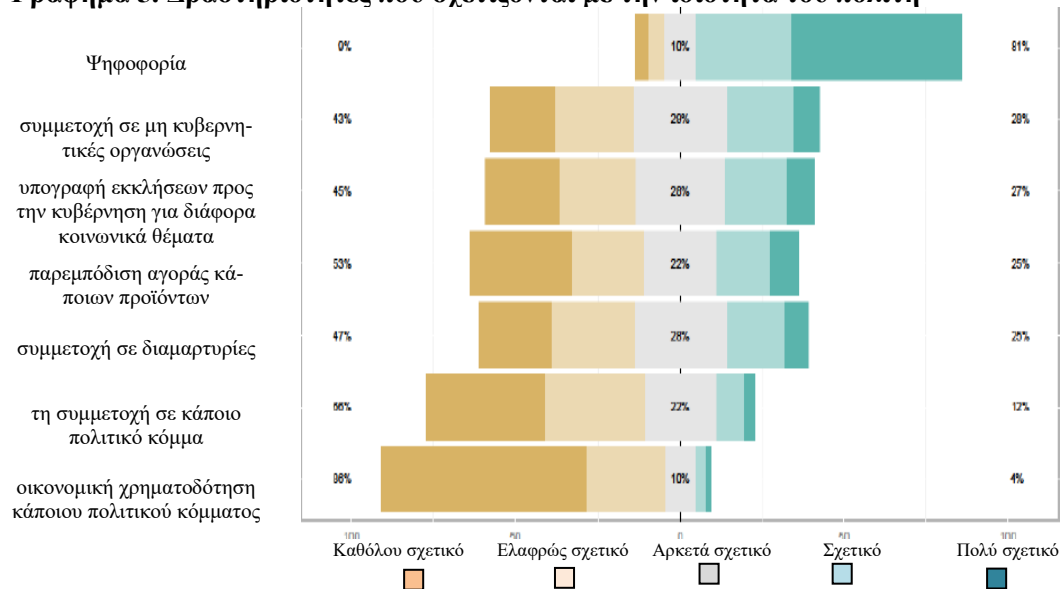
Όσον αφορά το πολιτικό ενδιαφέρον των συμμετεχόντων στην έρευνα η συντριπτική πλειοψηφία δείχνει ότι και ενδιαφέρεται για την πολιτική σε ποσοστό 71% αλλά και ενημερώνεται για τα τρέχοντα θέματα (65%). Ενδιαφέρον εύρημα της έρευνας είναι η αλληλεπίδραση των νέων ανθρώπων με τις οικογένειες τους και η συζήτηση για τα διάφορα πολιτικά θέματα (55%). Πρέπει να σημειωθεί ένα αρκετά σημαντικό ποσοστό 23% όσον αφορά την ενημέρωση είναι ουδέτερο, ενώ ένα αντίστοιχο ποσοστό 29% είναι ουδέτερο όσον αφορά την πολιτική συζήτηση με την οικογένεια και τους φίλους. Το παρακάτω Γράφημα δείχνει αναλυτικά τις διάφορες κατανομές:

Γράφημα 4. Ενδιαφέρον για την πολιτική

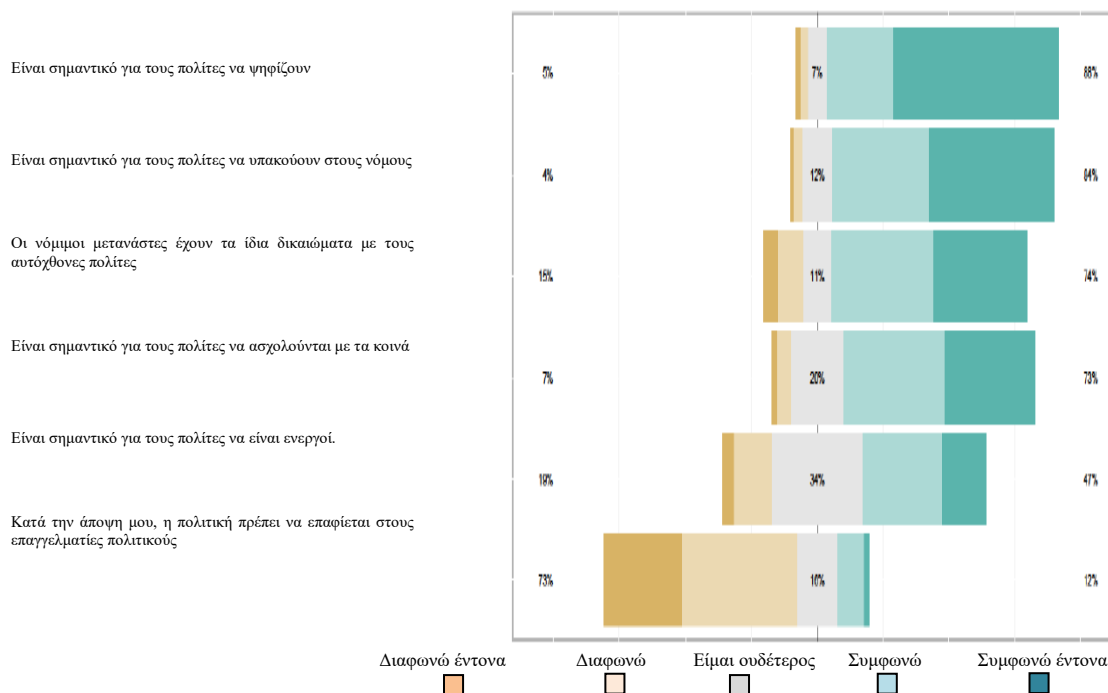
Σε άμεση συνάρτηση με την παραπάνω ερώτηση που αφορούσε το ενδιαφέρον των νέων Ευρωπαίων για την πολιτική είναι και η επόμενη που αφορά τις δραστηριότητες που σχετίζονται με την ιδιότητα του πολίτη. Οι προτεινόμενες επιλογές περιείχαν την ψηφοφορία στις εκλογές, τη συμμετοχή σε μη κυβερνητικές οργανώσεις, την υπογραφή εκκλήσεων προς την κυβέρνηση για διάφορα κοινωνικά θέματα, την παρεμπόδιση αγοράς κάποιων αμφιλεγόμενων προϊόντων που σχετίζονταν με πολιτικές αποφάσεις, τη συμμετοχή σε κάποιο πολιτικό κόμμα, τη συμμετοχή σε διαμαρτυρίες και την οικονομική χρηματοδότηση κάποιου πολιτικού κόμματος. Μακράν, η ιδιότητα που χαρακτηρίζει τον ενεργό πολίτη κατά τη γνώμη της πλειοψηφίας των ερωτηθέντων ήταν αυτή της ψηφοφορίας (81%) γεγονός που μαρτυρά ότι οι παραδοσιακές δημοκρατικές μέθοδοι ακόμη κυριαρχούν. Οι υπόλοιπες επιλογές φαίνεται ότι δεν είχαν ιδιαίτερη απήχηση στους συμμετέχοντες της έρευνας. Το Γράφημα 5 παρακάτω δείχνει αναλυτικά τις κατανομές:

Γράφημα 5. Δραστηριότητες που σχετίζονται με την ιδιότητα του πολίτη

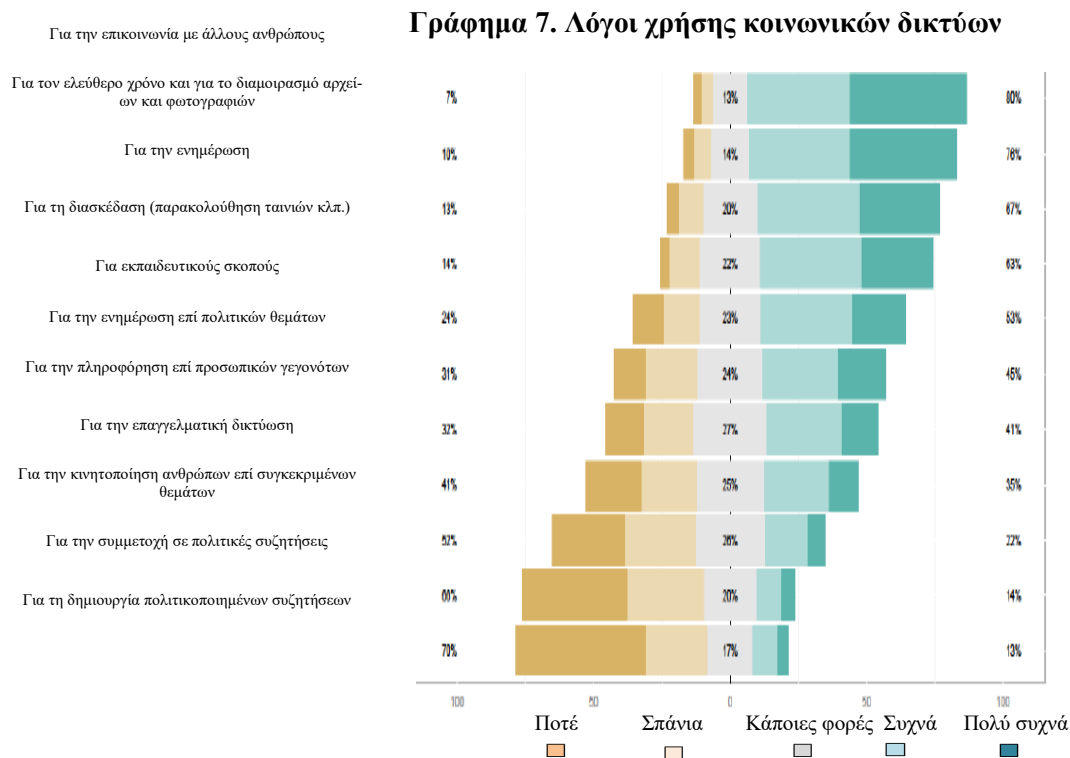

Η τρίτη παράμετρος που εξετάστηκε αναφορικά με την πρώτη υπόθεση της εργασίας, της ενασχόλησης με άλλα λόγια με «παραδοσιακές» πολιτικές πράξεις αφορούσε τις δημοκρατικές αξίες και τους τρόπους με τους οποίους υπηρετούνται σε μία κοινωνία. Η ερώτηση επιδίωκε να σκιαγραφήσει το σύγχρονο Ευρωπαϊό πολίτη σχετικά με τη σημασία της ψήφου στις εκλογές και τη σχέση της συγκεκριμένης πράξης με τη μορφή της δημοκρατίας στις ανοικτές Ευρωπαϊκές κοινωνίες, την υπακοή στους νόμους, τη σχέση των νόμιμων μεταναστών με τους Ευρωπαίους, με τη σημασία της πολιτικής ενασχόλησης και με το ρόλο των επαγγελματιών πολιτικών στη διαμόρφωση της πραγματικότητας σε κάθε χώρα. Τα αποτελέσματα πάλι έδειξαν ότι η ψήφος στις εκλογές αποτελεί την κορωνίδα της δημοκρατίας και την πεμπτουσία της δημοκρατικής έκφρασης (88%). Μαζί με το δικαίωμα της ψήφου η υπακοή στους νόμους θεωρείται και αυτή με τη σειρά της σημαντικότετη δημοκρατική αξία (84%). Οι υπόλοιπες κατανομές φαίνονται αναλυτικά στο ακόλουθο Γράφημα 6. Εντύπωση προκαλεί η απόλυτη σχεδόν απαξίωση των επαγγελματιών πολιτικών σε σχέση με την άσκηση της εξουσίας και το ρόλο τους στην κοινωνία δεδομένου ότι ένα 73% διαφωνεί με την ανάληψη εκ μέρους τους εξολοκλήρου της ευθύνης της λήψης των πολιτικών αποφάσεων.

Γράφημα 6. Δημοκρατικές αξίες

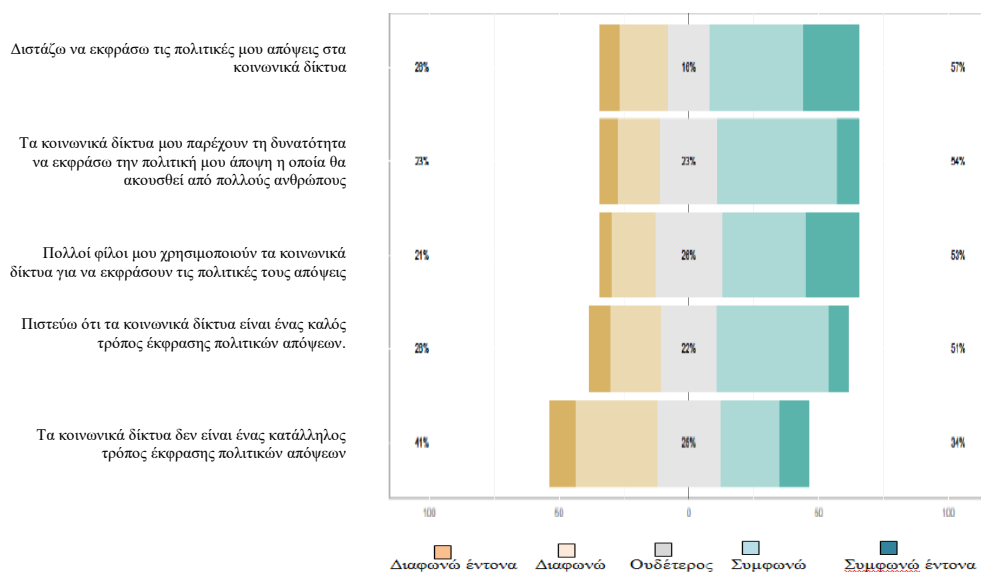

Όσον αφορά το δεύτερο ερώτημα, υπάρχουν πολλές έρευνες σε ελληνικό αλλά και σε διεθνές επίπεδο που αναγνωρίζουν το γεγονός ότι τα κοινωνικά δίκτυα αποτελούν έναν σημαντικό τρόπο πολιτικής συμμετοχής ο οποίος αποκτά συνεχώς καινούριους υποστηρικτές. Η πρώτη ερώτηση που αφορούσε τη χρήση των κοινωνικών δικτύων σχετίζεται με το λόγο χρήσης τους εκ μέρους των ατόμων.

Όσον αφορά τη χρήση των κοινωνικών δικτύων σε σχέση με την πολιτική συμμετοχή το παρακάτω Γράφημα δείχνει ότι, παρόλη την ευρεία χρήση των κοινωνικών δικτύων, η μεγάλη πλειοψηφία των ερωτηθέντων (57%) διστάζει να τα χρησιμοποιήσει για την πολιτική της έκφραση. Συνολικά όμως τα θεωρούν έναν εν δυνάμει θεμιτό έκφρασης των πολιτικών απόψεων (54%). Η τάση που διαφαίνεται από τις απαντήσεις πάντως είναι ότι, παρ' όλους τους δισταγμούς, τα κοινωνικά δίκτυα θα αποτελέσουν έναν σημαντικό τρόπο πολιτικής έκφρασης στο άμεσο μέλλον.

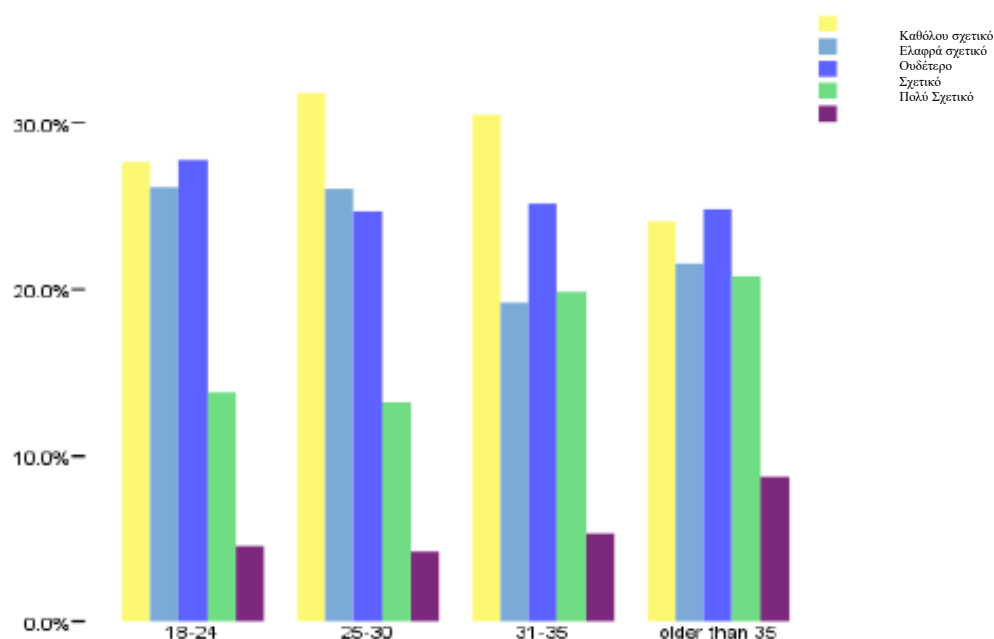
Γράφημα 8. Χρήση των κοινωνικών δικτύων για την πολιτική έκφραση

Συναφής με τις απόψεις για τη δυναμική των κοινωνικών δικτύων είναι και η επόμενη συσχέτιση των ηλικιακών ομάδων και της σχετικότητας που έχουν τα κοινωνικά δίκτυα και συγκεκριμένα η ανάρτηση (posting), η έγκριση (liking), η συζήτηση (discussing) και ο διαμοιρασμός (sharing) πολιτικού περιεχομένου, στην ιδιότητα του πολίτη. Το επόμενο Γρά-

φημα δείχνει ότι παρόλο που θα περίμενε κανείς οι νεότεροι να είναι και πιο θετικοί στη χρήση των κοινωνικών δικτύων κάτι τέτοιο δεν συμβαίνει. Αντίθετα, οι ηλικιακές ομάδες 31-35 και όσοι είναι άνω των 35 ετών είναι αυτές που θεωρούν τη χρήση των κοινωνικών δικτύων για την πολιτική δραστηριότητα ως πιο σχετική με την ιδιότητα του πολίτη.

Γράφημα 9. Χρήση των κοινωνικών δικτύων και ηλικία

		Σχετικότητα τη ανάρτησης (posting), της έγκρισης (liking), τη συζήτησης (discussing) και του διαμοιρασμού (sharing) πολιτικού περιεχομένου στα κοινωνικά δίκτυα, στην ιδιότητα του πολίτη					
		Καθόλου σχετικό	Ελαφρά σχετικό	Ουδέτερο	Σχετικό	Πολύ σχετικό	Σύνολο
Ηλικιακές ομάδες	18-24	27.6%	26.1%	27.8%	13.9%	4.6%	100.0%
	25-30	31.8%	26.0%	24.7%	13.3%	4.2%	100.0%
	31-35	30.5%	19.2%	25.2%	19.9%	5.3%	100.0%
	Πάνω από 35	24.1%	21.5%	24.8%	20.8%	8.8%	100.0%
	Σύνολο	28.5%	25.3%	26.6%	14.7%	4.9%	100.0%

5. Συζήτηση

Η εργασία αυτή αφορούσε την παρουσίαση μίας ευρωπαϊκής έρευνας σχετικά με τη χρήση των κοινωνικών δικτύων και την πολιτική συμμετοχή των νέων. Έλαβε χώρα το φθινόπωρο του 2015 και συμμετείχαν άτομα από πολλές χώρες της ευρύτερης περιοχής της Ευρώπης. Στην παρούσα εργασία παρουσιάζονται επιλεκτικά δύο άξονες της προαναφερόμενης έρευνας: καταρχάς διερευνάται ο βαθμός ενασχόλησης των Ευρωπαίων νέων με τους συμβατικούς τρόπους πολιτικής συμμετοχής που δεν είναι άλλοι από την ψηφοφορία στις εκλογές ή τη συμμετοχή σε κομματικές οργανώσεις. Στη συνέχεια εξετάστηκε η ενασχόληση των νέων με μη παραδοσιακούς τρόπους πολιτικής συμμετοχής μέσω κοινωνικών δικτύων στο διαδίκτυο.

Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι κατά κύριο λόγο οι νέοι της Ευρώπης θεωρούν τη συμμετοχή στις εκλογές ως ψηφοφόροι την κατεξοχήν έκφραση της πολιτικής συμμετοχής. Τη θεωρούν όχι μόνο τη δραστηριότητα που χαρακτηρίζει τον ενεργό πολίτη

αλλά και τη βασική δημοκρατική αξία. Οι υπόλοιπες επιλογές που αφορούσαν τη συμμετοχή σε κομματικές οργανώσεις ή σε μη κυβερνητικές οργανώσεις δεν φαίνεται να προσελκύουν τους νέους σε ευρεία κλίμακα. Από τις δημοκρατικές αξίες, παρόλο που πολλοί θεσμοί τίθενται υπό αμφισβήτηση, οι νέοι κατά κύριο λόγο θεωρούν ότι η υπακοή στους νόμους αποτελεί το θεμέλιο λίθο της δημοκρατίας. Η ενεργός συμμετοχή στις πολιτικές διαδικασίες είναι σημαντικές ενώ και στην υπόλοιπη Ευρώπη οι επαγγελματίες πολιτικοί έχουν χάσει την εμπιστοσύνη των ψηφοφόρων τους.

Όσον αφορά το δεύτερο άξονα, δηλαδή τη χρήση των κοινωνικών δικτύων για πολιτική έκφραση παρατηρούμε ότι, παρόλο που τα κοινωνικά δίκτυα αποτελούν έναν προσφιλή τρόπο επικοινωνίας πλέον, η χρήση τους για την πολιτική συμμετοχή είναι ακόμη σχετικά περιορισμένη. Έτσι γίνεται κατανοητό από τα αποτελέσματα της έρευνας ότι πολλοί χρήστες διστάζουν να τα χρησιμοποιήσουν παρόλο που τα θεωρούν έναν χρήσιμο και προπαντός εύκολο τρόπο επικοινωνίας. Οι κύριοι λόγοι χρήσης τους είναι ακόμη η ενημέρωση, η ψυχαγωγία και ο διαμοιρασμός αρχείων. Πρέπει να σημειωθεί και η αντίφαση ανάμεσα στη γνώμη τους και στους δισταγμούς τους για τη χρήση των κοινωνικών δικτύων για πολιτική έκφραση και στην άποψη που έχουν για τους άλλους χρήστες. Η διχογνωμία αυτή τονίζει το γεγονός της ανώριμης σχετικά θέσης των Ευρωπαίων νέων για την πολιτική χρήση των κοινωνικών δικτύων τουλάχιστον ακόμη. Τέλος, οι ηλικιακές ομάδες με την πιο συνειδητοποιημένη πολιτική χρήση των κοινωνικών δικτύων είναι αυτή των 30 με 40 παρά τη διαδεδομένη αντίληψη για τη χρήση τους από νεότερους.

Η έννοια των κοινωνικών δικτύων είναι απολύτως συναφής προς με την έννοια της αυτοοργάνωσης των πολιτών. Οι Acquisti και Gross (2006) κατέληξαν επίσης στο συμπέρασμα της νέας μορφής πολιτικής συμμετοχής μέσω των κοινωνικών δικτύων, η οποία όμως σχετίζεται περισσότερο με την κοινωνία των πολιτών παρά με την παραδοσιακή πολιτική σε μακροεπίπεδο. Σύμφωνα με αυτούς τα κοινωνικά δίκτυα ορίζονται ως άθροισμα των προσωπικών επαφών μέσω των οποίων το άτομο διατηρεί την κοινωνική του ταυτότητα, λαμβάνει συναισθηματική υποστήριξη, υλική ενίσχυση και συμμετοχή στις υπηρεσίες, έχει πρόσβαση στις πληροφορίες και δημιουργεί νέες κοινωνικές επαφές, και αναπτύσσεται. Το άτομο συνεισφέρει μέσα από τα κοινωνικά δίκτυα χρόνο και υπηρεσίες και έχει ως ανταποδοτικότητα ότι και το ίδιο ανήκει σε ένα δίκτυο προστασίας που μπορεί εξίσου να του φανεί χρήσιμο όταν το χρειαστεί, όπως για παράδειγμα συμβαίνει με τους εθελοντές αιμοδότες.

Γεγονότα που συγκλόνισαν τον κόσμο τα τελευταία χρόνια, όπως για παράδειγμα η λεγόμενη «αραβική άνοιξη» έχουν τις αιτίες τους στη γόνιμη χρήση των κοινωνικών δικτύων πάντα από ενεργούς και πολιτικοποιημένους πολίτες. Τα τελευταία αποτελούν έναν νέο σχετικά τρόπο επικοινωνίας και έκφρασης ο οποίος φέρνει κοντά ανθρώπους από τελείως διαφορετικά περιβάλλοντα και πολιτισμούς. Η εκτεταμένη χρήση τους για πολιτική έκφραση όμως δεν αποτελεί αυτοσκοπό. Αυτό που πάντα είναι το ζητούμενο είναι καταρχάς η ισχυροποίηση των δημοκρατικών αντιλήψεων των πολιτών, βήμα των οποίων θα αποτελέσουν.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Acquisti, A., & Gross, R. (2006). Imagined communities: Awareness, information sharing, and privacy on the Facebook. <http://www.heinz.cmu.edu/~acquisti/papers/acquisti-gross-facebook-privacy-PET-final.pdf>. Προσπελάστηκε στις 23-12-2015.

Bakker, T.P. (2013). *Citizens as political participants: The myth of the active online audience* (Διδακτορική διατριβή). UvA-DARE, the institutional repository of the University of Amsterdam (UvA), <http://hdl.handle.net/11245/2.118275>. Προσπελάστηκε στις 23-12-2015.

Bennett, W.L. (2008). Changing Citizenship in the Digital Age. In W. Lance Bennett (Ed), *Civic Life Online: Learning How Digital Media Can Engage Youth* (1–24). The John D. and Catherine T. MacArthur Foundation Series on Digital Media and Learning. The MIT Press, Cambridge, MA.

Bennett, W.L., Wells, C. & Freelon, D. (2011). Communicating Civic Engagement. Contrasting Models of Citizenship in the Youth Web Sphere. *Journal of Communication*, 61. 835-856

Cammaerts, B., Bruter, M., Banaji, S., Harrison, S. & Anstead, N. (2014). The Myth of Youth Apathy: Young Europeans' Critical Attitudes Towards Democratic Life. *American Behavioral Scientist*, 58(5). 645-664

Digital Agenda Scoreboard (2013). *Life Online*. https://ec.europa.eu/digital-agenda/sites/digital-agenda/files/scoreboard_life_online.pdf. Προσπελάστηκε τις 24-12-2015.

Ekman, J. & Amna, E. (2012). Political Participation and Civic Engagement: Towards a New Typology. *Human Affairs*, 22. 283-300.

Ellison, M. & Pollock, G. (2014). *Deliverable 4.6. Europe-wide thematic report on survey findings*. http://www.fp7-myplace.eu/documents/D4_6/MYPLACE_d4_6.pdf. Προσπελάστηκε στις 23-12-2015.

Feezell, J.T., Conroy, M. & Guerrero, M. (2013, July). *The Online Socialization of Citizenship Norms and Political Participation of Youth*. Εργασία για το 2013 Annual Meeting of the American Political Science Association.

Greenstein, F. (1970) Political Socializations. Στο Sills, D. (ed.) *International Encyclopedia of Social Sciences*, New York, Macmillan and Free Press.

Harris, A., Wyn, J. & Younes, S. (2010). Beyond apathetic or activist youth. 'Ordinary' young people and contemporary forms of participation. *Young. Nordic Journal of Youth Research*, 18(1). 9-32

Hoffman, L., Jones, P.E. & Young, D.W. (2013). Does my comment count? Perceptions of political participation in an online environment. *Computers in Human Behavior*, 29.2248-2256

Hoskins, B.L & Mascherini, M. (2009). Measuring Active Citizenship through the Development of a Composite Indicator. *Social Indicators Research*, 90. 459-488

Östmann, J. (2012). Information, expression, participation: How involvement in user-generated content relates to democratic engagement among young people. *New Media & Society*, 14(6). 1004-1021

Pew Research Center (no date). Social Media Use by Age Group Over Time. <http://www.pewinternet.org/data-trend/social-media/social-media-use-by-age-group>. Προσπελάστηκε στις 23-12-2015.

Putnam, R.D. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. Simon & Schuster, New York

Schlozman, K.L., Verba, S. & Brady, H.E. (2010). Weapon of the Strong? Participatory Inequality and the Internet. *Perspectives on Politics*, 8(2). 487-509

Xenos, M., Vromen, A. & Loader, B.D. (2014). The great equalizer? Patterns of social media use and youth political engagement in three advanced democracies. *Information, Communication & Society*, 17(2).151-167